

ter se je razbil poizkus. Prav! Hvalevredno delo se je bilo storilo, a vzrokov se ni niti poizkusilo odstraniti, in nasprotnik ni obupal, ampak čakal le ugodne prilike za nov poizkus. In evo ga!

Glasila klerikalizma prijazno vabijo v svoj tabor in bombastično poročajo o „veselem“ gibanju „katoliškega“ učiteljstva, ki zopet leze v jarem, ki je na videz tako lahak in sladak.

Vam, gospod urednik, poročajo z Goriškega, da stvar ni tako huda; mi pa slišimo glasove med tovariši, da stvar ni tako nedolžna, marveč resna in vsega pomisleka vredna. Huda ni še tako, res, a utegne postati, ako so resnični glasovi, da pristopijo ali mislijo pristopiti h klerikalni organizaciji vsi, ali vsaj večina onih, ki je glasovala za klerikalne kandidate in da potegnejo s seboj primerno število učiteljic, od katerih so nekoje celo voditeljice „Marijinih hčer“.

Dovolj jadikovanja! Resnica je, da se med nami nekaj kuha in melje. Bližamo se nekemu razpotju. Kocka še ni padla. Klerikalna organizacija ni še ustanovljena. Morda je še čas, da se zabrani med nami tak razkol, kakršnega se nam naznanja in kakršen bi bil na vsak način le v veliko škodo vsemu skupnemu našemu stanu in slovenskemu šolstvu.

Diference med nami so in morda deloma tudi ostanejo, a nikakor ne bi smele biti take, da bi bile v pogubo naši samostojnosti. Komaj smo se pričeli otresati tujim vplivom, a že rijemo sami v tuji jarem. Razsodnosti večine nezadovoljnejšev sedanje društvene organizacije polagoma na srce, da premislijo dobro korak, ki ga namerjajo.

V zgleđ jim postavljamo tovariša Bajta, ki je bil v sedanji organizaciji. Oklenite se sedanjih društev redno dohajajte k zborovanju in shodom, povzdigajte svoje glasove, kritizirajte postopanje, prizadevajte si, da se popravijo pomanjkljivosti in odstranijo napake, a ostanite zvesti svojemu stanu, ki bo mrtev, ko izgubi neodvisnost.

Glede političkih nazorov ne smemo narazen, ne smemo postati mrtvo orodje nasprotnikov naših in naše šole. V tem pogledu se snuje nekaj, po katerem bo mogoče vsakemu učitelju vršiti političko-volilno pravo, ne da bi zatajil svojega političkega prepričanja, a tako da bo še vedno vkljub temu v korist našemu stanu. Tovariši, preden storite odločilni korak, zberimo se na

skupni pogovor, kjer poizkusimo poravnati difference in dobiti modus, po katerem ostanemo v skupni organizaciji, ki jo poizkusimo tako izpremeniti, da ne bodo z njo zadovoljni nasprotniki našega stanu, naše neodvisnosti, ampak misami. Torej poizkusite na vsak način sporavnato, da ostanemo vsaj v bistvu enotni in nerazcepljeni.

Da je to mogoče med udi enega stanu, nam jasno izpričuje duhovščina, ki je edina, četudi je krvava pod kožo kakor učiteljstvo. Posnemajmo jo vsaj v tem in glavno v tem. Upam, da nisem zaman povzdignil svojega glasu!

Star bojevnik.

Osnovni zakoni o splošnih pravicah državljanov in učiteljstvo.

(Konec.)

Zahtevajmo po naših društvi, da se berila za ljudske in nadaljevalne šole v tem smislu temeljito izpopolnijo ter da nam šolska oblast zapove, vse člene osnovnih zakonov pravilno razlagati in učiti. Kaj šolsko oblast toliko briga, če bi morda cerkvenikom to ne bilo prav!

S tem najbolje pripravimo bodoče merodajne državljanke za življenje v državi, do ljubezni do očetnjave in za racionalno delovanje v splošni napredek.

Sami se postavimo odločno na eno pravo političko stališče, kakor je določen po osnovnih državnih zakonih v šolskem kakor javnem življenju. Proč s strahom in ne storimo ničesar, kar bi sicer gotovi gospodje radi, a po vseh državnih zakonih od nas nihče zahtevati ne more.

Ne opuščajmo pa, kar je važnega, kar naj vsak ve, kar nam vsem jamči za svobodo in obsoja grozni terorizem, ki od gotove strani vedno besneje pritiska na nas.

Duhovščina se postavlja kot avtoriteta nasproti nam in vsakemu izmed ljudstva, direktno zahteva, da se jim damo osebno pod komando.

Ljudstvo učijo, da je namen šole vzgajati zveste služabnike cerkve, ter se vedejo napram nam, kakor bi bila šola v istini konfesionalna, čeravno je še, hvala Bogu, javna in splošna. Kdor se jim v tem smislu brezpogojno ne vda, tega preganjajo in

najsi — nedosežen vzor!... Morda je bilo to izza mlajših pesnikovih let, takrat, ko je morebiti bil še — dijak. Kaj pa, če bi se bilo Gregorčiču tako godilo, kakor Jarnežu Križaju (I. Severjev), ki je kot župnik pri Sv. Antonu pri Kopru umrl 19. junija 1890. l. 52 let star, in ki je svoji nekdanji „idealni ljubici“ postavil lep spomenik z novelo „Blaženka“ v Pajkovi Zori, tečaj II., l. 1873. Ali ne govori za moje slutnjo prekrasna Gregorčičeva pesem: „Pri mrtvaškem odru“, katere zadnja kitica slove:

„Pač blagor, blagor tebi,
tam dobro je za te!
Na solnčnem božjem nebi
oj moli še za me!“ —

Mimogrede povem, da je I. Severjev poslovenil v „Zori“ tudi „Frančiška z Rimini“, žaloigro Silvio Pellicovo. Jako, jako bi ustregel, kdor bi mogel pojasniti to stran Gregorčičevega življenja!

6.) Govoriti bočem sedaj o Gregorčičevi pesmi „Človeka nikaar“. Levee pravi v svoji oceni v „Ljub. Zvonu“, da sta Gregorčičevi pesmi: „Soči“ in „Človeka nikaar“ taki, „da v slovenski književnosti nimamo nobenega pesniškega pro-

izvoda, ki bi se tema pesmima mogel primerjati. Take pesmi so neumrjoče.“ —

Da umeš globokočutno in filozofsko „Človeka nikaar“ ni ti treba doktorskih doktrin in po nepotrebnem se je porabilo v svrhu razlage in obrambe te pesmi toliko — črnila. S spiritističnega stališča je ta pesem čisto lahko umevna, ona je pravo spiritistiško evangelje Gregorčičevo. Seveda, komur je spiritizem (na čigar credo prisega dandanes že nad 60 milijonov ljudi, med njimi največjih učenjakov) le „komedija“, kdor ne verjame, da so med zemljo in nebom reči, o katerih se naši šolski modrosti niti ne sanja; kdor je od materijalizma že tako prepojen, da smatra nauk o neumrjivosti človeške duše in o eksistenci Božji le za — utopijo: — tega seveda moje besede ne prepričajo. Želel bi mu vendar, da bi si nabavil vsaj knjige: „Der Spiritismus“ von Dr. Carl du Prel, Dr. Friess: „Stimmen aus dem Reiche der Geister“, posebno pa Aleksandra Aksakowega epohalno delo: „Animismus und Spiritismus“ (dva zvezka). Potem bi morda postal iz Savla Pavla! — Vsekako bi bilo jako hvaležno delo spisati študijo: „Spiritizem v

brezobzirno zasramujejo ter sploh političsko delujejo z najbolj barbarskimi sredstvi politike. Ljudstvo pa navajajo na svoje nazore, ki se z zakoni ne vjemajo. Deloma jim verjame ter nas sovraži in s tem v svoji nevednosti samega sebe tira v sužnost in pogin, pomagati si pa ne zna in ne ve.

Enako je natančno umevanje ustavoznanstva eminentne važnosti za naše ljudstvo.

Sicer imamo tozadevne ukaze od pristojne oblasti, naj podajemo in učimo na višji stopnji vsako leto to snov. Koliko pa je učitelj, ki tu store popolnoma svojo dolžnost z ozirom na neizrečno važnost predmeta? Niti v tem, niti z ozirom na osnovne državne zakone učiteljstvo dozdej ni storilo svoje dolžnosti, kakor to zahteva duh časa. Deloma smo s to brezbriznostjo istinito pokazali, da dozdej sami še svoje naloge v tem oziru nismo umevali, ker smo opuščali važne zadeve pojasnjevati naraščanju in državljanom. Storimo brezobzirno, kar je naša dolžnost, pomislimo da gre za prihodnji gospodujoči rod v naši državi!

Nikar se ne varajmo z izgovorom, da je ljudstvo v tem oziru kolikortoliko poučeno, da spozna sebe in svoje stališče v družbi kakor državi. Lahko se prepričamo, da z ozirom na ustavo in ustroj države ničesar ne ve; fatalistiško se vda v svojo usodo, misleč, že mora tako biti, in trdno je uverjeno, da zanj ni rešitve k boljšemu položaju, da mu ni pomagati. Saj tudi drugače ne more biti. V šoli mladina ne sliši o tem navadno ničesar, v cerkvi ne morejo ljudstvo izobraževati v tem smislu, ravno tako se tudi v javnih predavanjih in izobraževalnih društvih ta važni predmet namenoma prezira, to ni za ljudstvo, je še preneumno itd.

Javnih predavanj o ustavi, o ustroju države, o osnovnih državnih zakonih ni bilo pri nobenem volilnem shodu ob zadnjih državnoborskih volitvah. Povsod so govorili o vsem mogočem, namesto da bi ljudstvo že prej bili pravim potom pripravljali na važnost volitev. Vsakdo se pa lahko prepriča, da niti slehrni obrtnik in trgovec itd. ne pozna dobro omenjenih zakonov kakor

slovenskem pesništvu". — Če me katera mlajših in čilejših moči ne prehitijo, postrežem jaz s takim delom o priliki!

7.) Obžalovati je, da se ne dobi Gregorčičeva slika iz starejše dobe, in da nosi tudi Burgarjeva knjiga na čelu sliko pesnikovo, ko je bil še mlad kaplan. V naši dobi, ko živi že v vsaki drugi vasi amater-fotograf, bi se bila vendar lahko omogočila pesnikova slika, ki bi ga nam kazala takšnega, kakor je bil proti koncu življenja! In naj bi se ne prišlo do te slike makar zoper voljo in vednost pesnikovo!

8.) V jezikovnem oziru ni Burgarjevi knjigi kaj posebnega očitati. Omenim vendar, da naj bi se bila v zaupnici 18 gorenjskih duhovnikov popravila deleznika „slišavši“ in celo „slišoč“ (1). — Čudno se mi zdi, da je celo Gregorčič v prigradnici str. 60 pisal:

Šala je bila, a šala več ni; — jaz bi tu v drugem slučaju pisal genitiv: šale več ni, in to oprt na § 257. Janežič-Sketove slovnice, šesta izdaja iz leta 1889. — Na str. 34. se čudno glasi ta pasus: Mahničevega napada in ostudne poizvedbe o moralnih napakah, ki jih ni imel, niso šle pesniku nikdar iz spomina. Tu se je zgodil gotovo kak lapsus calami. Morebiti je hotel gospod pisatelj zapisati: „Mahničev napad“ ... niso šli ... ali pa: „Mahničevega“ napada ... ni pesnik nikdar pozabil.*)

Končno tudi jaz toplo priporočam Burgarjevo knjigo, želeč ji obilo dobrega sadu! Janko Leban.

*) Morebiti pa je mislil dvojino: Mahničeva napada ...

ustroj države, še manj pa naš, večinoma jako nevedni kmet. Ko bi razumništvo v tem oziru prinas že leta in leta poprej storilo svojo dolžnost, bi gotovo ne bili mogoči marsikateri žalostni dokazi o gluposti ljudstva, kakršnih smo doživeli v velikem številu ob zadnjih volitvah.

Začnimo krepko delovati političsko v tem smislu v šoli in javnosti; zamudili smo že mnogo, in če bomo prej ali slej neizgibno slišali ostro sodbo o svojem delu, da ravno v važnih zadevah nismo storili, kar smo bili dolžni.

Ne bagatelizujmo direktno zahteve naših oblastij in odkažimo pouku o umevanju človeške družbe, države in nje ustroju, o pomenu, pravicah in dolžnostih državljana dovolj časa, kakor mu ga po važnosti pristoja. Tu je treba počasnega uvajanja na podlagi zemljepisnega in zgodovinskega pouka.

Ta dva predmeta naj bosta zgolj priprava za umevanje sedanjih razmer, sedanje družabne razmere pa smoter in namen obema.

Zgodovinski pouk raziskuj glavne civilizatoriške pridobitve, kakor so to države, zenačenje pravic, odprava sužnosti, svoboda v tem ali onem oziru na podlagi izumov itd. in na končno civilizatoriško delovanje našega cesarja. Patriotizem in ljubezen do vladarja smo potem postavili na naravno in trdnostališče, kine potrebuje nikakršnih drugih umetnih sredstev v oporo.

Tu je res potrebna skrbna priprava in globoko umevanje družabnega življenja, a učitelj izpolnjuj z veseljem svojo dolžnost, ki je v interesu naroda, države in bodočnosti obeh.

Izobrazujmo se sami socialističsko in političsko, uglobimo se v epohalne uspehe civilizacije v preteklem stoletju, da pridemo sami do primernega spoštovanja raznih pridobitev.

Navajajmo sebe in učence spoznavati sedanost na podlagi preteklosti in v bodočnost gledati na podlagi sedanosti; prihodnji rod naj bo rod mislečih ljudi.

V brošurah, o katerih sem govoril, naj bo še državni šolski zakon iz leta 1869. s pravilnim komentarjem.

Šolski zakon je naravna posledica ustave in državnih temeljnih zakonov o splošnih pravicah, ki so maso šele naredile v istini svobodno. Ljudstvo mora kot tako biti tudi na neprijemno višjem intelektualnem in moralnem stališču, da bodo njemu in državi tudi razne civilizatoriške pridobitve v prospeh in korist, a ne v škodo in propast. Nedospelim nikjer na svetu ne dopuščajo samim odločevati in urejati delovanja in življenja, tako tudi ne prijaajo pravice in svobodščine nedospelemu, t. j. intelektualno in нравno zaostalemu ljudstvu.

Ljudstvo naj spozna tudi s te strani veliki pomen šole, ki je splošna, svobodna, ki v istini po zakonu ni in ne sme biti konfesionalna. Mi si pa ne dajmo sugerirati od nikogar, da imamo praktičsko konfesionalno, odvisno šolo, kakor nam to hočejo v glavo vbiti duhovščina in žalibog marsikateri razumniki.

Razumništvo je ponekod v tem oziru sploh malo razumno, ter kakor nevedna masa ljudstva tudi ono prezira, kar je za bodočnost največjega pomena.

Neki doktor je nedavno rekel proti učitelju: „Vdajte se duhovščini, ker pri nas imamo defakto še konfesionalno šolo, ker ljudje tako hočejo.“

Ni res! Konfesionalna šola je danes protizakonita; učitelj, ki poučuje v šoli v konfesionalnem duhu, deluje proti najvažnejšim državnim zakonom, in ako bi res ljudje kaj takega zahtevali, zahtevajo nekaj nezakonitega.

Da se pa ljudem ravno to iz znane strani vedno in vedno sugerira in pravi, je znana reč.

Dotični so grobokopi svobodi in pravicam avstrijskih državljanov, barbari, ki se po svojem barbarstvu odgovarjajočem principu nazadnjaštva vedno borijo proti civilizaciji.

Naš poklic je v državi eminentno civilizatoriškega pomena, zato smo naravni, poklicani čuvaji najdražjih zakladov ki jih imamo v-i državljan, to so temeljni zakoni in šolski zakon; le na podlagi njih je napredek mogoč. Posebno ne dajmo kršiti šolskega zakona, z njim stojimo in pademo in pomislimo, da ga sovražnik napada vedno besneje, ne mirujoč niti trenutek.

V kolikor delamo, v toliko smo in ostanemo!

Pisarna.

LIV.

Vprašanje. 1. Nadučitelj ima pravico do dveh sob. Ali mora eno od teh rabiti za arhiv in pisarno, ako ni za to drugega prostora, ali mora krajni šolski svet poskrbeti za primeren prostor? Mislim, da ni ne s higiennega ne s pravnega stališča utemeljeno, da bi moral šolski vodja privatno sobo odstopiti za uradno uporabo.

2. Kdo naj izvrši šolsko popisovanje od hiše do hiše? Zakon pravi, da so vsi udje kraj. šol. sveta dolžni sodelovati pri šolskem popisovanju, šolski vodja pa se ga lahko udeleži ali pa tudi ne. Vedno je iz pedagoških ozirov želeli, da se ta redno udeležuje šolskega popisovanja. Pri nas je bila navada, da sta šla nadučitelj in načelnik. A novi načelnik je strasten nasprotnik šole in učiteljstva in vsak lahko ve, kako mučno je tri dni s takim človekom biti. Ali se lahko izbere torej tudi kraj. šolski nadzornik namesto načelnika za popisovanje in kdo ima to določiti?

Odgovor. 1. Vaši nazori v tej točki so pravilni. Lokala, ki Vam je po zakonu izročen v privatno porabo, nikakor niste Vi dolžni izročiti v uradno porabo.

2. Šolsko popisovanje se mora izvršiti vsako leto pred začetkom šolskega leta. Dolžnost krajnega šolskega sveta je, da se to šolsko popisovanje izvrši pravočasno. Kateri udje krajnega šolskega sveta izvrše to zakonito dolžnost, je postranska stvar; mi sodimo pa tako, da je celokupna korporacija krajnega šolskega sveta kompetentna odločevati, kateri udje — oziroma kateri ud — naj izvrše šolsko popisovanje. Če je v to določen nadučitelj — bodisi sam bodisi v družbi katerega drugega uda — se temu on ne sme protiviti.

Iz naše organizacije.

Skupne zadeve.

Iz Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev. Delegete za letošnjo glavno skupščino je prijavilo:

XXXII. Učiteljsko društvo za Svetolenarski okraj: 140. gđe. Amalija Hojnik, učiteljica — Sv. Lenart; 141. Alojzij Kristl, učitelj — Sv. Barbara.

Nomestnika: gđe. Marija Schweigler, učiteljica — Sv. Barbara; 20. Fran Krajnc, nadučitelj — Sv. Barbara.

XXXIII. Slovensko učiteljsko društvo za kočevski okraj: 142. gđe. Leopoldina Tomšič, učiteljica — Ribnica; 143. Viktor Grčar, učitelj — Ribnica.

Delegetov še ni prijavilo Belokranjsko učiteljsko društvo.

Naveselo snidenje v Radovljici.

Vodstvo „Zaveze“.

Predsednik: L. Jelenc.

Književnost in umetnost.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaja Anton Kosi, učitelj v Središču. XIII. zvezek. V Ljubljani 1907. V zalogi izdajateljevi. Natisnila Kat. tiskarna. Cena 30 h, s poštnino 35 h.

To je naslov 47. strani obsežne brošure, ki ima sledečo vsebino: Pripovedni del in pesmi. Ljubezen do domovine, pesem, zložil Janko Leban; Nena-vaden gost, povest spisal Kompoljski; Slabo plačilo, povest, spisal Mihael Levstik; Pismo Zoraneve Mare iz Dolgevasi; Jagnje in volk, A. K.; Pripovedka o Velikem travniku na Boču, napisal Fran Korir; Otrokovo žalovanje, povest, spisal Janko Leban; Dva brata (legenda iz hrvaščine I. N., Človek in reka, spisal Mihael Levstik; Drevo vsaditi je veliko zaslužno delo, narodna pravljica, Fr. Praprotnik; Pravljica o jabolku, ki ni dovolilo, da bi ga pojedli. Poleg češkega A. K.; Pripovedka o postanku cerkve sv. Roka na Brezju pri Mozirju, zapisal Fr. Praprotnik; Vrabe in papiga, basen iz nemščine Ivo z Brega.

Poučne črtice. Nekoliko o zimskem spanju naših živali. A. K.

Pregovori, izreki in pametnice. Razne stvari. Zrnata kava človeku škoduje. Denar v usta jemati je nevarno! Posteljnjak je najboljši železen. Pik čebel, os in sršenov. Koliko ljudi umrje na dan.

Kratkočasnice. Iz šole. Stalna potreba, kateri več razume? Velik revež,

Glasba. Zarja. A. K.

Zmešana štrena ali kitica zastavic, rebusov, demantov in raznih drugih zabavnih nalog.

Razveza mešane štrene v 12. zv. „Zab. knjiž.“

Kakor razvidno, dokaj in za mladino primerne beriva! Priporočamo najtopleje v posebno za šolarske knjižnice. Jezik, žal ni tako skrbno opiljen, kakor bi želeli, vendar takih hib ni nikjer, da bi posebno motile.

Kar bi utegnulo marsikaterega učitelja neprijetno dirniti, je faktum, da se knjižica ni tiskala v učiteljski, nego v katoliški tiskarni.

Tudi pisec teh vrstic je izrekel svoje začudenje glede tega g. Kosiju samemu, na kar je prejel sledeči odgovor:

Med 2000 naročniki imam kvečjemu kakih 150 učiteljev, oziroma šol, vsi drugi so neučitelji — mladinojubi raznih stanov. Po nekaterih krajih niso ne učiteljske ne farne knjižnice naročene na „Zab. knj.“, pač pa zasebniki t. j. starši otrok. To dejstvo moram vpoštovati in po tem svoje ravnanje glede tiskarne vravnati. Ako ima namreč „Mladinska knjižnica“, ki je prava last učiteljstva, samo 300 naročnikov, kaj šele moja, najsi bi se tiskala tudi v domačem zavodu!

Muzikalna svoja delca, katerim so odjemniki kolegi, bom dal vse v „Učiteljski tiskarni“ tiskati in tako, mislim, je prav. —

Premišljevanja vredne besede, ki so glasen opomin vsemu slovenskemu učiteljstvu, da se vendar zgane, da se razširijo dobre slovenski mladini namenjene knjige med naše otroke! Dixi!

Aliquis.

„Aus einer kleinen Garnison“. Ta senzacionalni roman častnika Bilseja izide tudi v slovenskem prevodu. Dovoljenje za prevod je dobil naš tovariš Janko Leban. Kakor znano, je Bilse v tem romanu z mojstrsko realnostjo opisal razmere pri nemškem vojaštvu, ki pa so našim razmeram podobne kakor jajce jajcu. Sicer je častnik Bilse žel slabo plačilo za svoj roman. Prišel je pred vojaško sodišče, bil pol leta zaprt in degradiran. Tudi v pravdi s svojim založnikom je imel „smolo“; zakaj dobil je le 3300 mark honorarja, dočim je njegov brezvestni založnik vtaknil v žep nad 220.000 mark čistega dobička! Roman zbudi tudi v Slovencih gotovo veliko pozornost.